

CAHLE MEDIEVALE TÂRZII DIN COLECȚIA MUZEULUI ARAD

Florin Mărginean*

Cuvinte cheie: *cahle medievale târzii, colecția Muzeului Arad*
Keywords: *Late Medieval stove tiles, Arad Museum*

Atenția acordată în ultimul deceniu acestui tip de artefacte, considerate printre puținele mărturii palpabile păstrate din decorul interioarelor medievale¹, cu tot ceea ce a însemnat evoluție, funcționalitate, forme și mesaj transmis, nu a epuizat un subiect devenit tot mai interesant pe măsura înmulțirii descoperirilor. Corespunzător actualului teritoriu al României, există la această oră studii ample, care ne permit cunoașterea acestui tip de cultură materială pentru Moldova², Transilvania - Banat³ și Secuime⁴. La acestea se adaugă studii publicate în revistele de specialitate sau cataloage ale unor colecții muzeale, care în ultima vreme s-au înmulțit considerabil și vin să completeze mereu cu noi piese acumulările de până acum.

Plecând de la aceste premise, articolul de față își propune să prezinte sub forma unui catalog, un lot de cahle rămase inedite din colecția Muzeului Arad⁵. Piesele au fost donate sau achiziționate de la diverse persoane de-a lungul timpului și provin din localități cuprinse în fostele granițe ale comitatelor Arad și Zarand.

Continuarea acestui demers ar fi necesară și în privința altor mărturii de cultură materială păstrate în depozitul muzeului, care au rămas

încă nepublicate din diverse motive⁶.

Pentru sfârșitul evului mediu în „Regiunea Câmpiei de sud-est”, după terminologia folosită de Méri István, se știe că, doar în jurul localității Gyula și la Șimand ar putea fi localizate posibile ateliere de producere a cahlelor⁷. Așa cum s-a spus, acest tip de cahle răspândit în Câmpia de sud-est a bazinului carpatic prezintă analogii cu piese descoperite în Transilvania și Partium, fiind oarecum diferite de cele din centrul Ungariei⁸.

În cazul pieselor prezentate în acest articol, nefiind cunoscut contextul de descoperire, s-au putut face doar speculații în privința spațiului de proveniență al pieselor. Pentru piesele al căror loc de proveniență îl cunoaștem s-ar putea face asocieri cu situația cunoscută din teren sau cu cea oferită de izvoarele documentare, în vederea unei posibile localizări a spațiului din care proveneau, fie el cetate, mănăstire, reședință nobiliară sau simplă locuință⁹.

Materialul avut la dispoziție este foarte divers, atât ca formă cât, și ca funcționalitate. Sunt cuprinse în acest articol atât cahle oală, plăci, cât și alte componente funcționale sau care făceau parte din decorul sobelor. Prezentarea pieselor se va face în funcție de locul de descoperire, unde se cunoaște acest lucru, urmărindu-se în special prezentarea detaliată a fiecărei piese în parte, cu posibilele analogii și încadrări cronologice.

Bodrog

Ambele piese de aici provin din punctul *Bisericiuță* și au fost achiziționate de la Maté József. Toponimul

* Muzeul Județean Arad.

1. Red. Adrian A. Rusu, *Cetatea Oradea, Monografie arheologică*, vol. I, Oradea, 2002, 42-43.

2. Paraschiva V. Batiariuc, *Cahle din Moldova medievală. Secolele XIV-XVII*. Suceava, 1999.

3. Daniela Marcu Istrate, *Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700*. Cluj-Napoca, 2004.

4. Kémenes Mónika, *op.cit.*

5. Cele 25 de piese cuprinse în acest articol, nu au fost cuprinse în cele două articole publicate anterior de către Pascu G. Hurezan - Imre Sztalmári, *Az Aradi Múzeum késő középkori kályhacsempe – és kályhaszemgyűjteménye. StudArch*, IV, 1998, 275-296, Pascu G. Hurezan - Imre Sztalmári, *Az Aradi Múzeum késő középkori kályhacsempe – és kályhaszemgyűjteménye II. StudArch*, VI, 2000, 429-456. Astfel, la sugestia domnului Pascu G. Hurezan am convenit să public acest mic lot de cahle rămase inedite.

6. Am în vedere aici piese care provin din cercetări mai vechi, cum sunt cele de la Șiria, Vladimirescu, Cladova, Bulci, Pecica etc., încadrabile în perioada secolelor XI-XVI, rămase inedite în majoritatea cazurilor și care cuprind o paletă foarte diversificată de piese adunate de-a lungul campaniilor de cercetare (mai ales piese ceramice, dar și obiecte din fier, bronz, sticlă etc.).

7. Pascu G. Hurezan - Imre Sztalmári, *Colecția de cahle și de ochiuri de cahle din evul mediu târziu a Muzeului din Arad. Ziridava*, XXI, 1998, 84.

8. *Ibidem*, 83.

9. Márki S., *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története I*. Arad, 1892 și II., Arad, 1985.

Bisericuța ne oferă doar un indiciu pentru identificarea locului din care provin aceste piese, care ar putea fi însă asociate mai degrabă cu o așezare sau reședință nobiliară, nelocalizată însă în teren¹⁰.

Cahlă oală de formă tronconică cu deschiderea circulară, din care lipsește partea superioară ($h_{\text{păstrată}} = 12,5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 5,7$ cm). Pe pereții exteriori s-au păstrat urme de ardere. Tot la exterior, dar mai ales la interior au rămas resturi de gips de la o posibilă încercare de restaurare. De aici și de la Șimand mai provin piese asemănătoare¹¹, s-au din spații apropiate¹². Datate: sec. XV-XVI. (Pl. II/1). (Nr. inv. MF 4461).

Cahlă "bulb de ceapă" cu proeminență ($h = 16$ cm, $\varnothing_{\text{deschidere}} = 9$ cm). Piesa a fost restaurată destul de neglijent, resturile de gips acoperind suprafețe mari din pereții exteriori (v. Pl. VII/1). Datate: sec. XV-XVI¹³. (Pl. II/4). (Nr. inv. MF 4460).

Ineu

De aici, provin cinci piese, două fragmente de cahlă oală diferite ca formă, două plăci triunghiulare și un fragment convex dintr-o piesă mai mare, toate cu decor¹⁴.

Fragment de cahlă oală, din care s-a mai păstrat doar jumătate din fund ($h_{\text{păstrată}} = 8,5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 8,5$ cm). Piesa apare în registru ca provenind din "Șanțul orezării", fără alte detalii însă. La interior pereții sunt roșiatici și s-au păstrat urmele unor coaste, din locul începerii evazării una dintre coaste ieșind mai puternic în relief (Pl. I/3). Pe pereții exteriori s-au păstrat urme de ardere. Datate: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 2936).

Fragment compus din două bucăți lipite, dintr-un colț al unei cahlă oală cu deschiderea rectangulară, cu un decor pictat cu vopsea roșie la interior (Pl. III/2). Astfel de decor se întâlnește des atât pe cahlă cât și pe ceramica

de uz comun, fără să transmită se pare un mesaj cu încărcătură simbolică. Pe dosul piesei s-au păstrat pete de ardere. Datate: sec. XVI-XVII¹⁵. (Nr. inv. MF 2973).

Un fragment dintr-o piesă mai mare, ușor arcuită, cu părțile laterale păstrate parțial, care au fost tăiate probabil din momentul în care pasta era încă crudă ($l = 22$ cm). Pe partea vizibilă a fost realizat un decor constând din solzi semicirculari, încadrați de două benzi delimitate prin șanțuri incizate (Pl. IV/1). Pe cealaltă parte s-au păstrat urme de ardere. Datate: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 2976).

Două fragmente dintr-o placă, marcate separat în registrul de inventar, seamănă foarte mult ca și consistență a pastei și decorului cu piesa precedentă (Pl. VI/5 și Pl. VII/2). Cele două părți provin de la o placă triunghiulară, probabil parte din frontonul sobei, cu marginea de sus tăiată drept, posibil direct în pasta crudă și marginile de jos realizate sub forma unei benzi în relief ($L_{\text{totală}} = 22,5$ cm). Decorul constă din solzi semicirculari și ocupă aproape întreaga suprafață vizibilă (Pl. IV/2). Pe cealaltă parte s-au păstrat urme de ardere. Datate: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 2967, respectiv MF 2951).

Probabil tot dintr-un fronton de sobă provin două fragmente dintr-o placă triunghiulară, numerotate diferit în registrul de inventar. Față de piesa anterioară aceasta era mai mare ($L = 28$ cm) și cu un decor diferit (Pl. IV/3). Decorul constă dintr-o reprezentare vegetală a unor vrejuri terminate în frunze în formă de inimă, iar spre partea mai îngustă patru lobi asemănători frunzelor de trifoi sunt reprezentați sub forma unei cruci cu brațe egale. Spre latura dreaptă a plăcii s-a păstrat aproape jumătate dintr-o rozetă, zimțată spre interior, care încadrează o parte dintr-un disc radiar. Datate: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 2960, respectiv MF 2955).

Șiria

Din această localitate provin două piese, un fragment și o parte reîntregibilă dintr-o cahlă "bulb de ceapă".

Cahlă "bulb de ceapă" cu proeminență ($h_{\text{păstrată}} = 14$ cm). Piesa s-a păstrat fragmentar, fiind compusă din trei părți lipite (Pl. II/3). Piesa a fost mult mai îngrijit realizată și dintr-un material mai bun, în comparație cu cea de la Bodrog (2). Urme de ardere s-au păstrat atât pe pereții interiori cât și pe cei exteriori. Datate: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 638).

Probabil un fragment dintr-o cahlă oală cu un

10. Adrian A. Rusu, George. P. Hurezan, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, 70.

11. Pascu G. Hurezan - Imre Szatmári, *op. cit.*, 85, 88.

12. Răzvan Pinca, *Cahle medievale din colecția Muzeului de Istorie și Etnografie Lugoj, AnB, IX, Timișoara, 2001, p. 330.*

13. V. Holl Imre, *Középkori kályhacsempék: Egy 120 éves kutatási terület*, în Gyulai Katalógusok 11, Gyula, 2000, 7-30.

14. Pieseile provin probabil din zona vechii cetăți medievale sau din așezarea din jur, cum este cazul piesei care provine din "Șanțul orezării", loc aflat în partea de sud-vest a orașului. Aceste presupuneri ar putea fi susținute doar prin cercetări mai ample de teren, care ar veni astfel în completarea puținelor informații oferite de sursele scrise.

15. Cele mai apropiate analogii provin din așezarea care suprapune fosta biserică parohială de la Tauș, unde s-au descoperit cahlă de acest fel și care au putut fi datate în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și următorul. Materialul provenit de aici este inedit și se află în curs de prelucrare.

decor realizat în interior, constând din trei linii incizate în valuri și un brâu în torsadă (Pl. III/4). Urme de ardere s-au păstrat pe partea exterioară. Dată: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 2565).

Pâncota

Singura piesă de aici, o cahlă oală, s-a păstrat fragmentar, doar fundul fiind întreg (Pl. I/2). Nu se poate spune nimic despre forma deschiderii. Piesa a fost donată de către Megyaszi Lajos, fără a se cunoaște însă exact contextul și locul de descoperire.

În interior s-au păstrat două brăuri paralele în relief. Cahla se evaza spre deschidere și se îngusta spre fund, având pereții aproape dreți ($h_{\text{păstrată}} = 7,5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 8,5$ cm). Dată: XVI-XVII. (Nr. inv. MF 635).

Pecica

Toate piesele care provin de aici au fost achiziționate de la Maté Jozsef și la fel ca pentru piesele de la Bodrog nu se cunosc alte detalii privitoare la locul de descoperire.

Restul păstrat pare să fie un fund deteriorat al unei cahle oală (Pl. I/5), la care se mai pot observa coastele lăsate la interior de degetele meșterului olar și o parte dintr-un decor realizat prin presare cu degetul pe o bandă în relief spre partea evazată. Dată: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 4473/2).

Fund de cahlă oală, cu pereții subțiri ($h_{\text{păstrată}} = 5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 4,5$ cm). La exterior s-au păstrat urme de ardere (Pl. I/1). Dată: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 4473/1).

Cahlă disc ($h = 2,3$ cm, $\varnothing_{\text{deschidere}} = 10,5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 8,5$ cm) cu un decor în torsadă în relief care înconjoară o mică proeminență conică în partea centrală a piesei (Pl. III/5). Pe fund s-au păstrat urme de ardere. Dată: sec. XV-XVII. (Nr. inv. MF 4464).

Jumătate dintr-o cahlă disc (Pl. III/8), compusă din două fragmente lipite ($h = 3$ cm, $\varnothing_{\text{deschidere}} = 10,8$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 7$ cm). Dată: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 4467).

Fragment dintr-un colț al unei cahle oală cu deschiderea rectangulară ($L_{\text{păstrată}} = 10$ cm). În interior s-a păstrat în relief o mică ramă din care s-a desprins probabil o parte în formă de bulb de ceapă¹⁶ (Pl. III/3). Urme de ardere s-au păstrat pe ambele părți. Dată: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 4482).

Proveniență necunoscută (Fond Vechi)

În cazul următoarelor piese nu se cunoaște nici locul de proveniență și nici modalitatea în care au ajuns acestea în muzeu, știindu-se doar că, provin dintr-un fond vechi al muzeului.

Fund de cahlă oală cu deschiderea deteriorată, care se termina în patru lobi ($h_{\text{păstrată}} = 11,5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 7,5$ cm). Pe pereții exteriori s-au păstrat urme de ardere (Pl. I/4). Un fragment mai mic asemănător, dintr-un lob al gurii la care s-a păstrat și o ramă invazată, care provine de la Pecica (Nr. inv. MF 4516) ar putea să fi făcut parte de fapt din aceeași piesă, ceea ce ar putea fi un indiciu pentru originea acestei cahle. Dată: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 639).

Cahlă disc ($h = 2,5$ cm, $\varnothing_{\text{deschidere}} = 9,5$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 7$ cm), cu marginile rotunjite, spre interior adâncită (Pl. III/6). Dată: sec. XV-XVII. (Nr. inv. MF 646).

Cahlă disc ($h = 1,7$ cm, $\varnothing_{\text{deschidere}} = 8,1$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 7,2$ cm), adâncită cu un disc și o mică protuberanță în relief în partea centrală (Pl. III/7). Dată: sec. XV-XVII. (Nr. inv. MF 603).

Cahlă oală cu deschiderea rectangulară și marginea simplă (Pl. III/1), păstrată fragmentar ($h_{\text{păstrată}} = 15$ cm, $\varnothing_{\text{fund}} = 9,5$ cm). Dată: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 28).

Piesă fragmentară semicirculară în profil, din care s-au păstrat doar o latură întreagă cu un coronament ascuțit ($L_{\text{păstrată}} = 11$ cm). Un decor constând din benzi în relief paralele și simetrice cu coronamentul a fost realizat la exterior, peste care s-a pictat cu vopsea roșie linii sub forma unor crenguțe de brad (Pl. V/1). Probabil piesa provine de la coronamentul sobei. Dată: XVI-XVII. (Nr. inv. MF 563).

Fragment dintr-un colț al unei cahle placă (8×7 cm), pe care se mai poate observa o parte dintr-o inscripție gotică. Din ce s-a mai păstrat, se mai poate distinge o parte dintr-o literă și două numere care par să fie un 9 (nouă) și un 7 (șapte), în negativ (Pl. V/2). Pe spate s-au păstrat urme de ardere. Dată: sec. XV-XVI. (Nr. inv. MF 562).

Fragment dintr-un colț al unei cahle placă din care s-a mai păstrat marginea sub forma unei rame și foarte slab în colț amprentele unui decor indescifrabil, foarte șters. (Pl. V/3). (Nr. inv. MF 2980).

Piesă tubulară, cu un capăt îngust păstrat urmat de o ușoară gătuire și apoi bombare ar putea să provină din coronamentul unei sobe ($h_{\text{păstrată}} = 9$ cm, $\varnothing_{\text{partea întreagă}} = 2$ cm, $\varnothing_{\text{partea ruptă}} = 3,2$ cm). (Pl. V/4). Dată: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 754).

Fragment rupt din locul începerii evazării unei

16. O piesă de acest gen am descoperit la Tauț "Cetate", în cadrul așezării care a suprapus biserica gotică, în campania din 2004 (v. G. P. Hurezan, Fl. Mărginean, A. A. Rusu, V. Mizgan, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*. Constanța, 2005, 217).

cahle, cu un decor constând din crenguțe de brad aplicate cu vopsea roșie ($h_{\text{păstrată}} = 6,5 \text{ cm}$, $\varnothing_{\text{fund}} = 4 \text{ cm}$). (Pl. V/5). Datare: sec. XVI-XVII. (Nr. inv. MF 565).

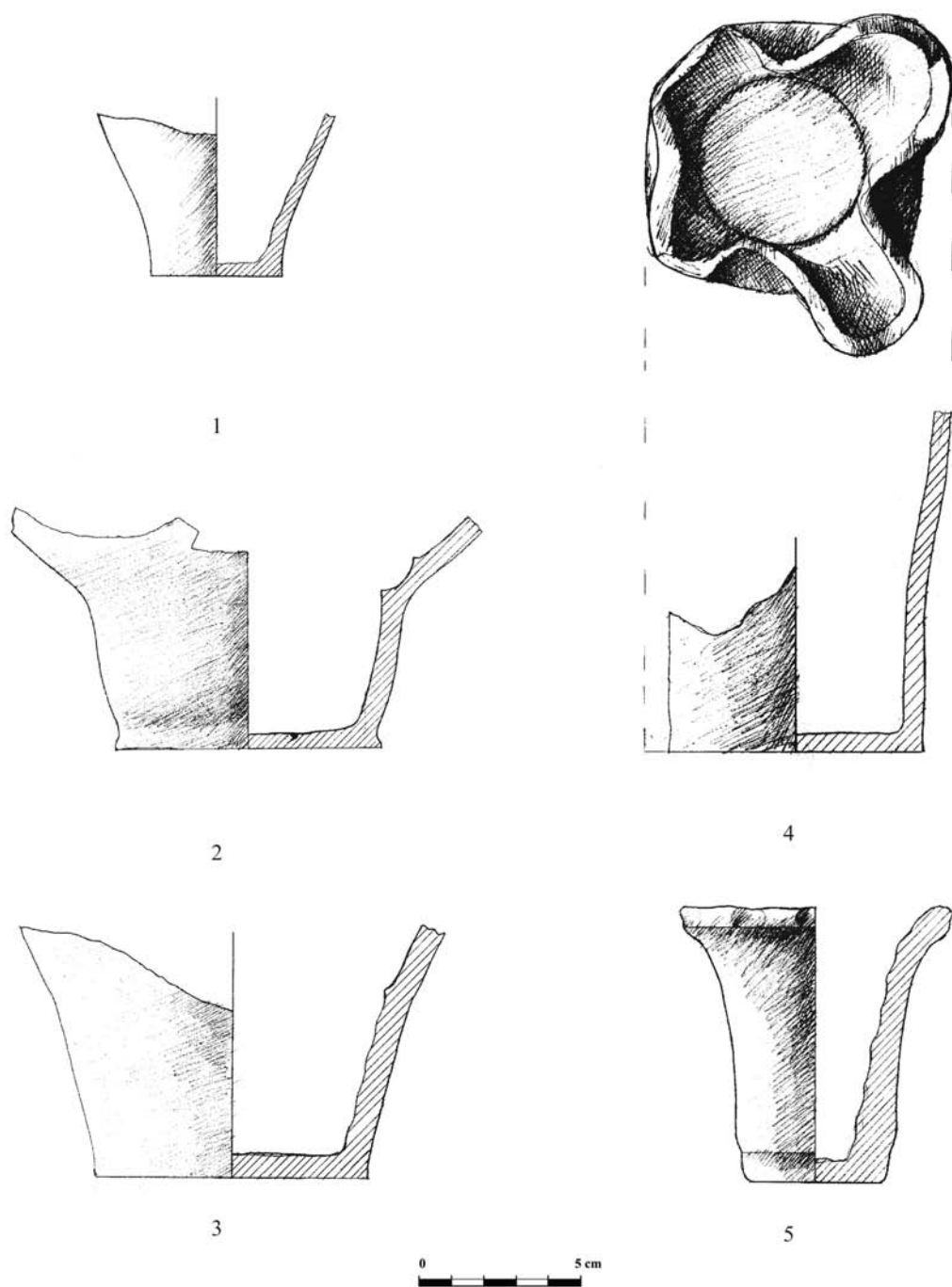
LATE MEDIEVAL STOVE TILES IN ARAD MUSEUM COLLECTION

(Summary)

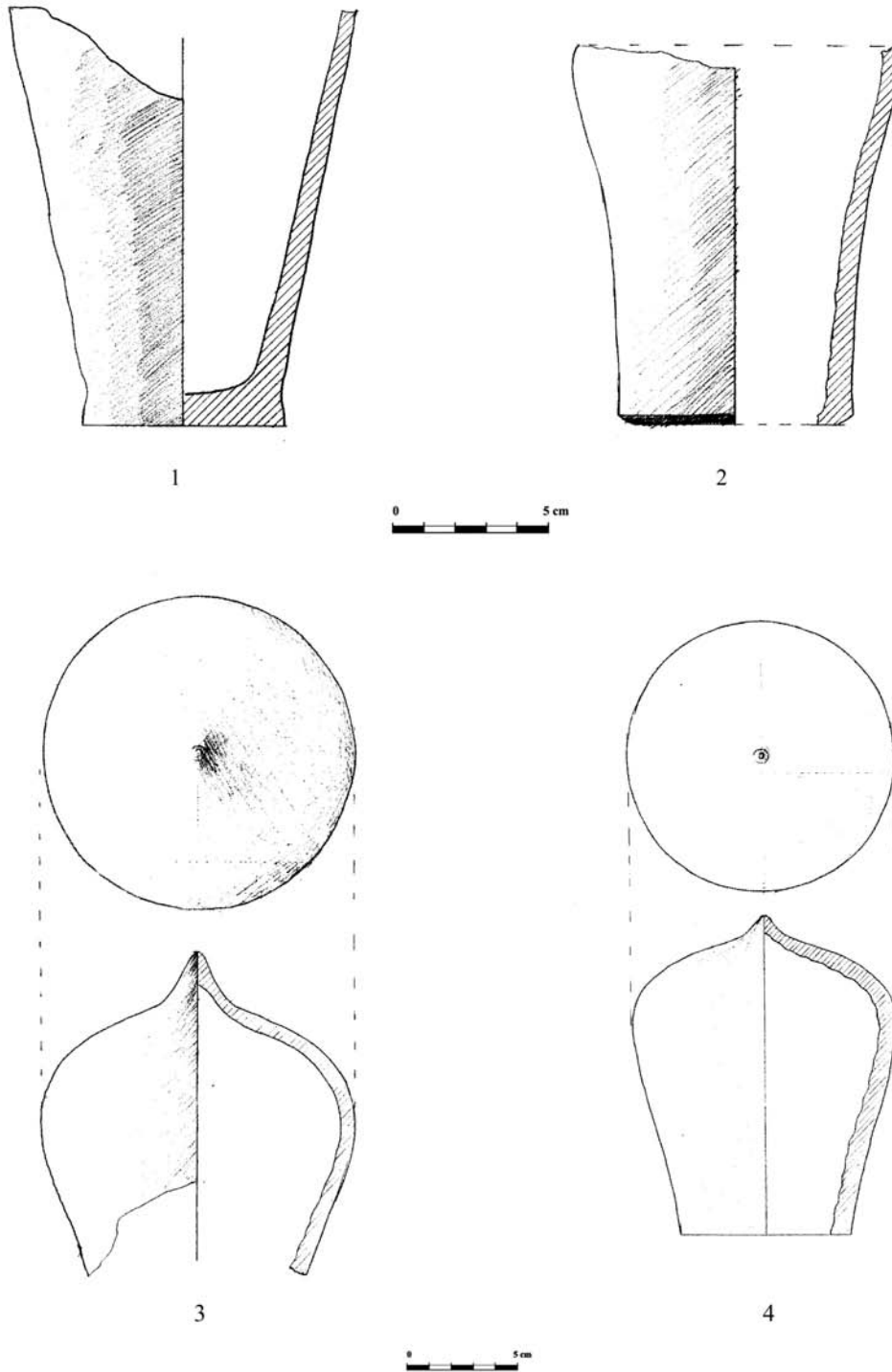
The present article describes a series of late medieval stove tiles, most of them fragmentary and most being reported in the Old Archaeological Collection of Arad Museum. Some can be linked to the place where they were excavated generally archaeological sites from Arad County (Bodrog, Ineu, Pâncota, Pecica, Șiria). Other medieval stove tiles have an unknown provenance but we presume a similar derivation for all of them: archaeological sites from Arad County.

The items are described by their place of discovery. Technical data and a possible chronology are also provided.

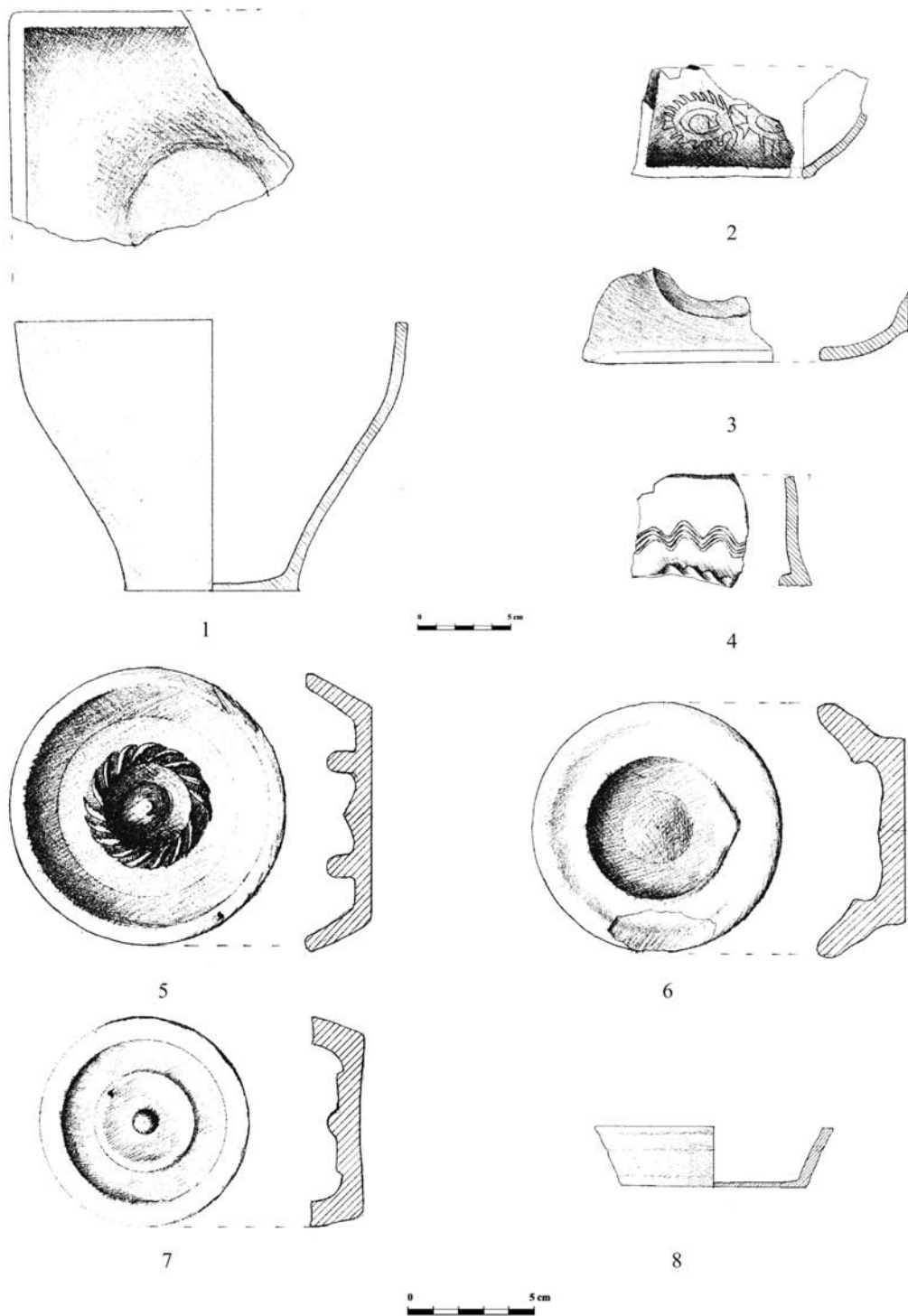
Two previous articles published a large number of the medieval stove tiles from the Old Archaeological Collection. We consider many of them as analogous to the items presented in this article, which are dated between the 15th and 17th centuries¹.

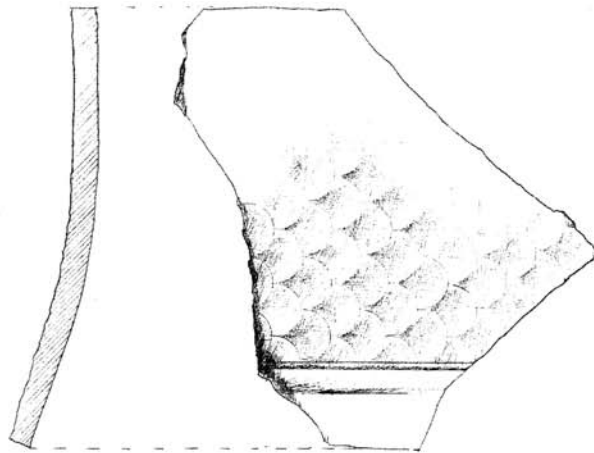
Planșa I. Ineu (3), Pâncota (2), Pecica (1, 5), proveniență necunoscută (4)

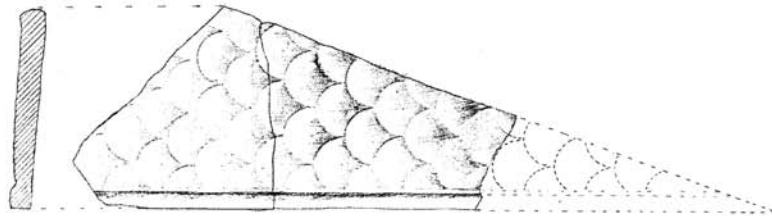
Plaușa II. Bodrog (1, 4), Œiria (2, 3).

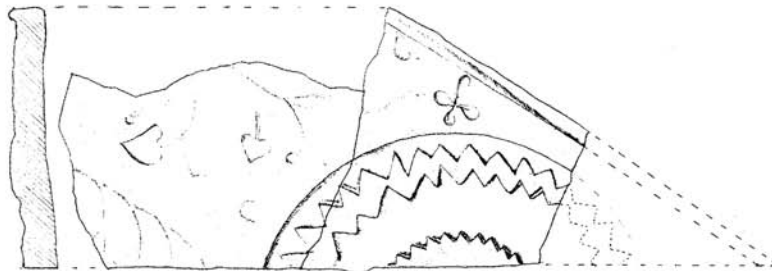
Plaușă III. Ineu (2), Pecica (3, 5, 8), Œiria (4), proveniență necunoscută (1, 6, 7).

1

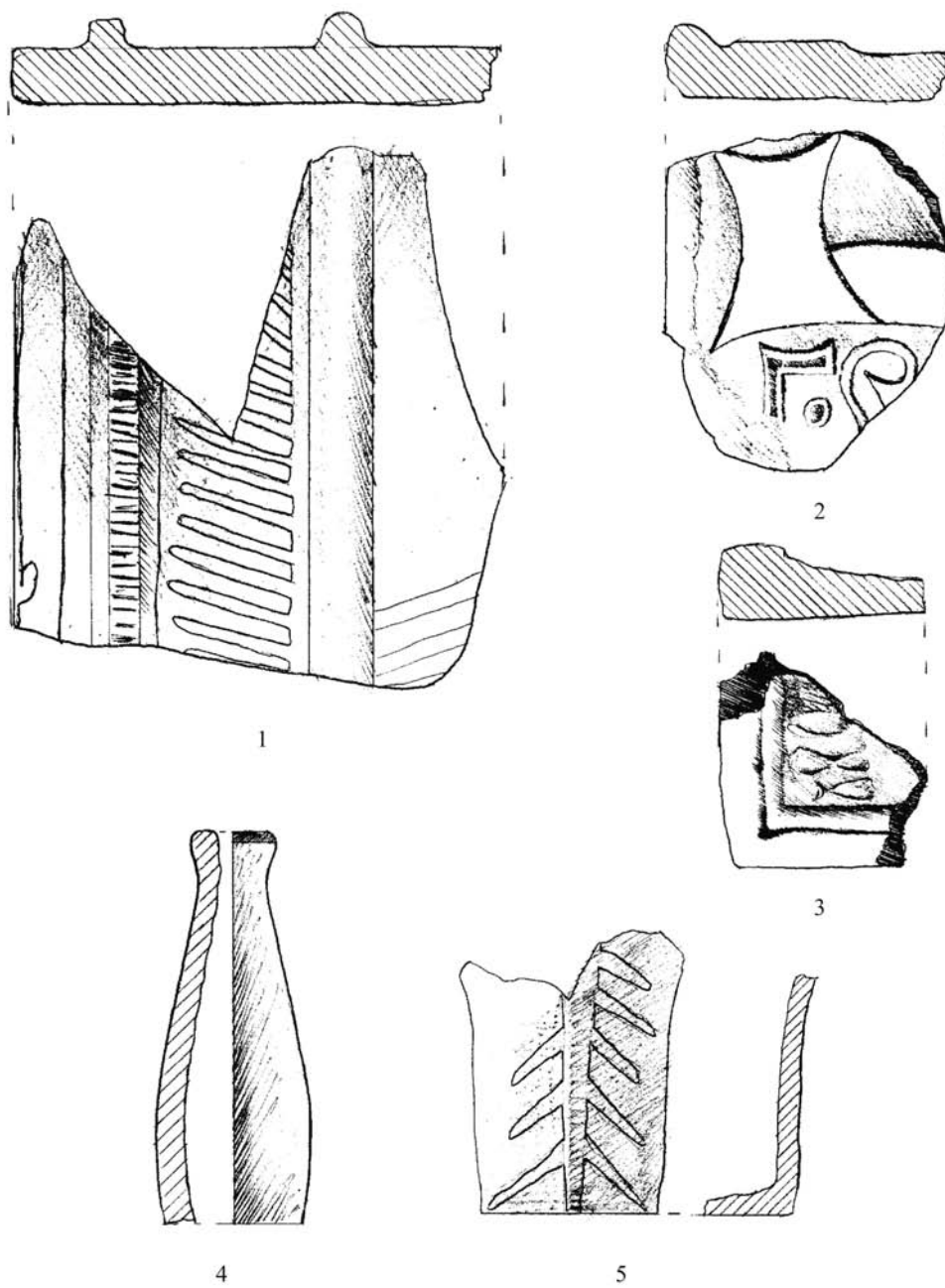
2

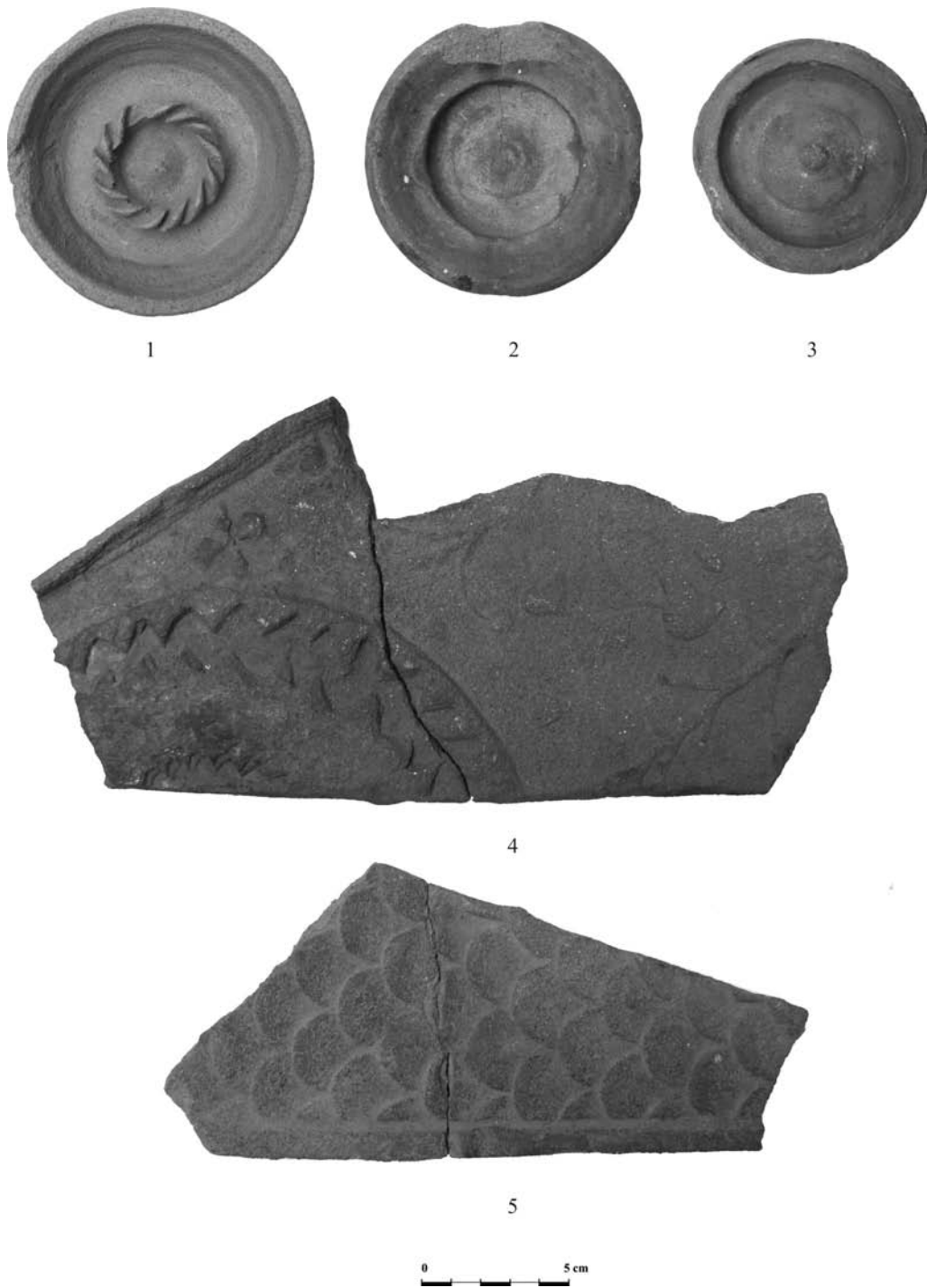
3

Planșa IV. Ineu (1-3).

Planșa V. Proveniență necunoscută (1-5).

Planșa VI. Ineu (4-5), Pecica (1), proveniență necunoscută (2-3).

Planșa VII. Bodrog (1), Ineu (2), proveniență necunoscută (3, 4-5).

